

Zápis z jednání PS pro věcné zpracování ze dne 8. 6. 2017

Tématem jednání PS byla aplikace označení formy/žánru v metadatových záznamech v současném informačním prostředí.

Při svém jednání vycházela PS z následujících základních předpokladů

- označení formy/žánru hraje významnou roli při zpřístupnění všech typů informačních zdrojů, zvláště však při zpřístupnění speciálních typů dokumentů a individuálních děl (literárních, hudebních, filmových, atd.)
- v mezinárodní katalogizační praxi dochází k významnému posunu v aplikaci těchto údajů, ale aplikace není ustálená, stále se zkoumají různé možnosti zápisu potřebných informací (např. neustálý vývoj formátu MARC 21, pravidel RDA)
- navrhované postupy a trendy se v mnohém liší od stávající české katalogizační praxe, proto bylo nutné provést důkladnou analýzu stávajících a nově navrhovaných postupů a uvést je do souladu s požadavky našich uživatelů, které je nutné respektovat.

Na základě analýzy byly stanoveny okruhy problémů, které je nutné řešit

1. Je nutné v plné míře respektovat základní princip zpřístupnění informačních zdrojů, tj. rozlišení tématu a formy informačních zdrojů a dbát na to, aby věcné selekční prvky byly uloženy/zapsány uživatelsky vstřícným způsobem a podporovaly tak rychlou a efektivní navigaci a strojové zpracování informací. Je tedy nutné obohatit soubor formálních deskriptorů o termíny potřebné pro zpřístupnění hudebních dokumentů a připravit základní předpoklady pro tvorbu metodiky týkající se zpřístupnění hudebních děl pomocí obsahových a formálních charakteristik¹.
2. Je nutné aktualizovat soubor formálních autorit důsledným vyjádřením hierarchických vazeb, aktualizací poznámkového aparátu a rozhodnout, jak naložit s formálními deskriptory vyjadřujícími fyzické vlastnosti formy (atribut entity provedení, např. kompaktní disky, elektronické knihy...); dále je nutné rozhodnout, mají-li být termíny obsahující explicitně doplňující informace (jazyk literárního díla, národnost autora, charakteristiku autora a uživatele, tematické informace, účel/zaměření) nadále součástí souboru FD.
3. Je nutné provést potřebné úpravy v souboru tematických autorit a podpořit efektivní harmonizaci či mapování řízených slovníků.
4. Je nutné aktualizovat zpřístupnění beletrie pomocí obsahových a formálních charakteristik
5. Je nutné připravit metodiku pro zpřístupnění filmů pomocí obsahových a formálních charakteristik

¹ tvorba vlastní komplexní metodiky zpřístupnění hudebních děl překračuje rámec kompetence pracovní skupiny pro věcné zpřístupnění informačních zdrojů a je v kompetenci pracovní skupiny k tomu určené, tedy PS pro zpracování speciálních dokumentů, sekce hudební a zvukové dokumenty.

Pracovní skupina doporučila následující postup

Problém 1.

Zásada věcného zpřístupnění informačních zdrojů není důsledně dodržována; při zpřístupnění všech typů informačních zdrojů Je nutno rozlišit

- o čem dokument je (aboutness) - tematické selekční prvky mají vyjadřovat téma informačních zdrojů,
- co dokument je (isness) - formální deskriptory mají vyjadřovat formu/žánr informačních zdrojů

Faseta forma/žánr není odlišena od fasety obor/téma ve věcném zpřístupnění informačních zdrojů, zejména

- u hudebních děl se v současné době ukládají informace týkající formy/žánru – symfonie, koncerty... v poli pro tematické informace (650) a neukládají se v odpovídajícím poli pro označení formy/žánru (655);
- v případě „odpočinkových/rekreačních“ dokumentů typu křížovky, sudoku... se ukládají tyto termíny v poli pro tematické informace (650), a ne v odpovídajícím poli pro formu/žánr, tedy 655, kam ze své podstaty patří;
- v případě instruktivních a vzdělávacích dokumentů se nepostupuje jednotně: studijní programy (jako vnitřní formu určitého typu dokumentu) se uvádějí jako forma/žánr v poli 655, učební osnovy, které také charakterizují vnitřní uspořádání dokumentu, se uvádějí jako téma v poli 650
- u dokumentů obsahujících texty biblických příběhů se deskriptor „biblické příběhy“ zapisuje jako téma (v poli 650), což není správné
- totéž platí pro sbírky citátů, přísloví...

Vytváříme tak pro uživatele nepřívětivé informační prostředí, protože ve fasetě téma jsou zpřístupňovány nejenom informace o tématech, ale i vlastní texty jednotlivých typů dokumentů či hudební a jiná díla.

Problém 1. - řešení

- zapisovat informace v odpovídajících polích
- obohatit autoritní soubor FD o „nové“ termíny
- opravit BIB záznamy

Oprava/úprava BIB záznamů²

Před úpravami je nutné vyřešit kam uložit

- doplňující informace geografické, chronologické a tematické, které se nyní uvádějí v poli 650 v podpolích k tomu určených; týká se to hlavně předpokládaných úprav věcných selekčních prvků v BIB záznamech hudebních děl
- informace o nástrojovém obsazení

² Vzhledem k tomu, že se jedná o základní selekční prvky pro vyhledávání informačních zdrojů, doporučuje se aplikovat novou metodiku zpřístupnění i ve stávajících BIB záznamech a provést odpovídající úpravy;

Možnosti zápisu doplňujících informací

Existuje několik variant:

- Zachovat stávající praxi a doplňující informace uvádět v podpolích x, y, z v poli 650 u tzv. globálního hesla
- V polích věcné analýzy k tomu určených, tedy v poli
 - 648 – chronologický údaj
 - 650 – tematický údaj
 - 651 – geografický údaj
- Pro uložení informací souvisejících s danou entitou lze využít „nová“ pole 3XX, a to pro vyjádření³
 - souvisejícího místa pole 370
 - chronologických okolností pole 388
 - speciálních kódovaných dat pole 046
 - charakteristiky uživatele pole 385
 - charakteristiky původce/tvůrce/příspěvatele pole 386

Možnosti zápisu nástrojového obsazení

Pro zápis nástrojového obsazení nabízí MARC 21 pole [382](#).

Komentář k aplikaci pole 382 v českém prostředí

- aplikace pole je v české katalogizační praxi nutná, dříve se u nás používalo pole 925, praxe však nebyla jednotná;
- požadavek na zavedení tohoto pole je tedy legitimní;
- je nadbytečné, aby se informace o nástrojovém obsazení uváděly nadále i v polích 650 (a byly řízeny autoritními záznamy v poli 150) anebo se staly součástí označení formy/žánru a byly převedeny do pole 655 (a řízeny údaji v poli 155);
- podle sdělení členů PS pro zpracování speciálních typů dokumentů se v rámci sdílené katalogizace Cluster uvedené údaje při tvorbě věcných údajů v poli 650 od podzimu 2016 nepoužívají,
- konverze do pole 655/155 není nutná
- V AUT souboru tematických autorit zůstanou tyto termíny nadále z technických důvodů v modulu pro vyhledávání a prohlížení zařazeny a budou opatřeny poznámkou o používání v poli 680;

Doporučení Pracovní skupiny pro věcné zpřístupnění dokumentů

PS doporučuje

- uvádět informace v odpovídajících polích: informace týkající se tématu uvádět jako téma dokumentu v poli 650, informace týkající se formy/žánru uvádět v poli 655, které je určeno pro zápis formy/žánru
- obohatit autoritní soubor formálních deskriptorů o potřebné termíny
- opravit BIB záznamy
- doplňující/zpřesňující tematické, geografické a chronologické informace
 - v systémech používajících minimální řetězce PH uvádět tyto informace v podpolích y,

³ Vyjádření dalších charakteristik hudebních děl a jejich zpřístupnění není předmětem jednání pracovní skupiny pro věcné zpřístupnění informačních zdrojů, proto tyto možnosti zde nejsou zmíněny

- z v poli 650 u tzv. globálního hesla,
- o v postkoordinovaných systémech uvádět tyto informace v polích věcné analýzy k tomu určených

Doporučení vedoucí PS Mgr. M. Balíkové týkající se implementace tzv. 3XX polí (BIB), ve kterých lze uvádět doplňující/zpřesňující informace

S výjimkou pole 382 pro nástrojové obsazení, jehož používání je podmínkou pro rozlišení tematických a „formálních“ informací a je také důležité pro jejich správný zápis do příslušných polí, a jehož implementace je tudíž pro adekvátní ukládání informací klíčová, s implementací dalších 3XX polí (370, 385, 386, 388) v BIB záznamech prozatím počkat a bedlivě sledovat další vývoj v této oblasti.

Problém 2:

Je nutné

- aktualizovat soubor formálních autorit důsledným vyjádřením hierarchických vazeb, aktualizací poznámkového aparátu
- rozhodnout, jak naložit s FD vyjadřujícími fyzické vlastnosti formy (atribut entity provedení, např. kompaktní disky, elektronické knihy...)
- dále je nutné rozhodnout, mají-li být termíny obsahující explicitně doplňující informace (jazyk literárního díla, národnost autora, charakteristiku autora a uživatele, tematické informace, účel/zaměření) nadále součástí souboru FD.

Doporučení Pracovní skupiny

PS doporučuje

- aktualizovat soubor formálních autorit důsledným vyjádřením hierarchických vazeb, aktualizací poznámkového aparátu;
- formální deskriptory vyjadřující fyzické vlastnosti formy (atribut entity provedení) ponechat nadále jako součást autoritního souboru formálních deskriptorů;
- termíny obsahující explicitně doplňující informace (jazyk literárního díla, národnost autora, charakteristiku autora a uživatele, tematické informace, účel/zaměření) ponechat nadále jako součást souboru formálních deskriptorů;
- zároveň doporučuje intenzivně sledovat vývoj mezinárodních standardů a jejich aplikaci v mezinárodních databázích a dohodnutá ustálená řešení následně aplikovat.

Zdůvodnění:

Uvedené termíny představují v českém prostředí v současné době efektivní nástroj pro vyhledávání informačních zdrojů pro uživatele všech typů; vývoj standardů, pravidel a doporučení pro tvorbu a zápis autoritních označení forem/žánrů není ukončen, stávající KIS, které mají české knihovny k dispozici, zatím neumožňují efektivní vyhledávání pomocí jednotlivých atributů entity forma/žánr.

Problém 3

Je nutné provést potřebné úpravy v souboru tematických autorit s cílem podpořit efektivní harmonizaci či mapování řízených slovníků.

Soubor tematických autorit obsahuje velké množství provizorních autoritních záznamů (obsahujících nástrojové obsazení), tzv. malé autority, tedy v podstatě netematické prvky, které jsou překážkou procesu efektivní harmonizace či mapování řízených slovníků

Řešení a doporučení Pracovní skupiny

- doplnit nadřazené termíny k termínům, které nadřazené termíny postrádají (s výjimkou základních top termínů);
- označit vhodným způsobem v poli 950 termíny, které v podstatě do souboru tematických autorit nepatří (tzv. malé autority pro nástrojové obsazení), které však zde musejí být z důvodů vyhledávání ponechány;
- opatřit tyto termíny vhodnými poznámkami o používání
- pro účely efektivní harmonizace či mapování nabídnout speciální verzi souboru tematických autorit (neobsahující tzv. malé autority)

Problém 4

Je nutné rozšířit zpřístupnění beletrie pomocí obsahových a formálních charakteristik doplněním anotací

Řešení a doporučení PS

Řešit v kooperaci s Městskou knihovnou v Praze, která je garantem plánovaného projektu sdílené katalogizace beletrie – v jednání

Problém 5

Je nutné připravit metodiku pro zpřístupnění filmů pomocí obsahových a formálních charakteristik

Řešení a doporučení PS

Řešit v kooperaci s Národním filmovým archivem – v jednání.

Závěr

Navržená řešení a doporučení mají za cíl

- usnadnit všem komunitám uživatelů adekvátní přístup k informacím
- respektovat požadavky diferencovaných skupin uživatelů
- respektovat požadavky specializovaných institucí, projektů
- podporovat fasetovou navigaci a klasifikaci
- algoritmické zpracování věcných selekčních prvků
- podporovat strojové zpracování dat
- podporovat automatizovanou údržbu autoritních souborů
- volbou vhodných selekčních prvků a jejich zařazením do příslušných souborů podporovat harmonizaci/mapování autoritních souborů

[Více informací](#)